

Zimányi Árpád

A nyelvjárások és a nyelvjárásiasság megítélése egyetemisták és főiskolások körében

I. Bevezetés

A dialektológia oktatásának nagy hagyománya van egyetemeinken (Szabó T. 1953, Kálmán 1982, Sebestyén 1982, Imre 1991), és hasonlóan eredményes múltra emlékezhetünk vissza főiskolánk nyelvészeti tanszékének korábbi időszakából (Fekete 1990. 40). A Bologna-típusú (BA-MA) oktatásra való áttéréssel azonban szűkebb órakeret jutott a nyelvjárástani tárgyaknak (Zimányi 2013. 115, 126). Különösen a tanszékünkön igen gazdag szabadon választható kínálat visszafejlesztését fájljajuk (pl. Magyar nyelvjárástörténet, Nyelvjárási szövegek lejegyzése és elemzése).

Több mint három évtizeden keresztül ennek a területnek az elismert művelője volt kollégánk, Bíró Ferenc főiskolai tanár, akinek az Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai című sorozat elindítását is köszönhetjük (Bíró 2002). Nem véletlen tehát, hogy erre a jeles alkalomra, a köszöntőkötetbe a nyelvjárásiassággal kapcsolatos témát választottam. Maradva a felsőoktatás területén, olyan attitűdvizsgálatot készítettem, amely főiskolai és egyetemi hallgatók körében a nyelvjárásokkal és a nyelvjárásiassággal szembeni beállítottságot vizsgálja. Ezek fontosságát kellőképpen hangsúlyozza a Magyar dialektológia című egyetemi tankönyv is: a fő kutatási területeket bemutatva – az állapotvizsgálat, a szinkrón változásvizsgálat, a kontaktusvizsgálat után – negyedikként szól az attitűdvizsgálatokról. „A nyelvjárások megmaradásának, gyorsabb vagy lassúbb visszahúzódásának, reneszánszának, s az ezzel összefüggő nyelvrendszer-tani kérdések vizsgálatának fontossága [...] a társadalmi változások folyamányaként mára még nyilvánvalóbb.” (Kiss szerk. 2001. 67) Az attitűdvizsgálatok már az 1990-es országos anyanyelv-oktatási napokon is szóba kerültek (vö. Fekete i. m.), és az utóbbi két évtizedben több vizsgálat is zajlott ebben a témában (Kontra 1997, Molnár 2002, Bokor 2004).

Eredetileg nagyobb létszámú elsőéves magyar szakos hallgató véleményét kívántam volna megtudakolni, tehát olyankét, akik nem tanultak sem dialektológiát, sem szociolingvisztikát. De a mostani kezdő évfolyamunk alacsony létszáma miatt be kellett vonni a vizsgálatba nem magyar szakos hallgatókat is, akikkel a Beszédművelés c. tárgy keretében találkozunk. Domonkosi Ágnes kolléganőnek köszönhetően pedig egyetemisták adataival is bővült a korpusz: szíves segítségével a Károly Gáspár Református Egyetem magyar szakos hallgatóinak kitöltött kérdőíveit is feldolgozhattam, ily módon is tovább árnyalva a képet.

A felmérésben 2014 szeptembere és 2015 februárja között összesen 79 fő vett részt a következő megoszlásban: 11 elsőéves magyar szakos főiskolai hallgató,

30 elsőéves nem magyar szakos főiskolai hallgató (Eger), 38 másod- és harmadéves egyetemista (Károly).

A felmérés előzményének tekinthetjük Kiss Jenő korábbi munkáját (2009), bár magát az elképzelést – és a kérdéssort – attól függetlenül alakítottam ki, szándékosan csak utólag hasonlítottam össze a Magyar Nyelvőr-beli tanulmány-nyal. Végül is – részben vagy teljesen – hat kérdés azonos, illetve hasonló, ezzel is további alapot szolgáltatva az összevetéshez, amelyet kontrolladatként az érintett kérdések értékelésének végén ugyancsak feltüntetek.

II. A válaszok értékelése

1. A hallgatók összetétele születési helyük és lakóhelyük szerint

a) Születési hely

	Nagyváros	Kisváros	Falu
Főiskola m.*	7	3	1
Főiskola	12	17	1
Egyetem	28	10	0

*A továbbiakban: Főiskola m. – magyar szakos egri főiskolások; Főiskola – nem magyar szakos egri főiskolások.

b) Lakóhely

	Nagyváros	Kisváros	Falu
Főiskola m.	0	8	3
Főiskola	6	11	13
Egyetem	23	11	4

Ezek az adatok nem csupán felmérésünk szempontjából tanulságosak, hanem arra is rávilágítanak, hogy milyen összetételi különbség van a vidéki főiskola és a fővárosi egyetem hallgatói között. A budapesti egyetem fő vonzáskörzete – mondhatnánk: érthető módon – a főváros, ezért lakhelyük gyanánt közel kétharmaduk a nagyvárost jelölte meg. Feltűnő viszont, hogy az egyetemisták között alig akad falun lakó, míg az egri főiskolai hallgatók jóval nagyobb arányban laknak községben. Ennek mélyebb elemzésébe most nem bocsátkozunk, de az árnyaltabb véleményalkotás céljából vizsgálni lehetne, hogy a falun lakók már eredetileg – tehát már szüleik, nagyszüleik révén – is ott laktak-e, vagy valamilyen város közelsége folytán onnan kiköltöztek (pl. anyagi vagy egyéb okok miatt), tehát a községben nem őslakosok. Ez ugyanis nem mindegy, éppen a nyelvváltozatokkal kapcsolatos tapasztalataik és beállítottságuk miatt.

2. Került-e közvetlen kapcsolatba valamilyen nyelvjárással?

	Igen	Nem
Főiskola m.	4	7
Főiskola	23	7
Egyetem	20	18

A lakóhelyet jelölő adatok birtokában nem meglepőek ezek az arányok. Mutatja a dialektológiaoktatás nehézségét, hogy az egi magyar szakos hallgatók kétharmada, a budapesti egyetemisták közel fele nem is került közvetlen kapcsolatba valamilyen nyelvjárással. Ezzel szemben a nem magyar szakos főiskolások háromnegyede igennel válaszolt erre a kérdésre (vö. a lakóhelyül megadott falusi-kisvárosi környezet dominanciáját).

Kontrolladat: a Magyar Nyelvőr-beli vizsgálat budapesti egyetemistákra vonatkozó megállapítása az ELTE 358 hallgatójának válaszában alapul, ezek szerint a budapesti egyetemisták 92%-ának „nincs nyelvjárási háttere” (Kiss 2009. 3).

a) Ha igen, akkor milyen módon, milyen környezetben, kikkel?

A válaszadók többsége a vidéki rokonokat, ismerősöket, iskolatársakat, kollégiumi társakat említi. Többen hivatkoznak arra, hogy találkoztak, kapcsolatban voltak vagy vannak határon túli (a válaszokban megnevezve: felvidéki és erdélyi) magyarokkal, Ezek a válaszok azt valószínűsítik, hogy ily módon csak felszínes benyomásaik lehetnek a nyelvjárási beszédmódról, de legalább van valamilyen tapasztalatuk.

Csak néhányan jelezték hogy nyelvjárási környezetben élnek vagy éltek (a 47 igen válaszból mindössze 5-en). Az egyik válaszadót idézve: *Lakhelyemen mindenki így beszél.* (A továbbiakban az idézeteket kurziválva és idézőjel nélkül közöljük.) A 2009-es országos felmérés előbbi adatára – a „nyelvjárási háttérre” – visszautalva azonosnak tekinthetjük az arányokat, ha csupán a nyelvjárási környezetben élőket vesszük figyelembe (47-ből öten, azaz kerekítve 10%).

b) Ha igen, akkor milyennek találta a nyelvjárási beszédet? Miért?

A főiskolai hallgatók a következő szavakkal, kifejezésekkel válaszoltak: *érdekesnek, furcsának – furának – furának, de hozzászoktam – furcsának de érthetőnek – szokatlannak, idegennek (kisvárosi) – viccesnek – régimódinak (kisvárosi születésű, falun élő válaszadó) – falusinak, parasztosnak (kisvárosi születésű, falun élő válaszadó) – érdekesnek egyedinek, megnyugtatónak – lenyűgözőnek – engem nem zavart – szépnek, lakhelyemen mindenki így beszél – szebb, tisztább, érthetőbb, magyarosabb (kárpataljai rokonoktól hallja) – ebben nőtem fel, természetesnek tartom – egy idő után már természetesnek tűnt.* Egy válaszadó a *jöszölk* igealak számára furcsa használatát nevezte meg. – Tartalmas fejtegetéssel is találkozhatunk: *Csik megyében és Gyimesben tett látogatásaim során volt*

szerencsém megtapasztalni. Nagyon szépnek, ízesnek, érdekesnek tartom, el tudnám hallgatni bármeddig. Tisztelem őket, a hagyományaikat, amelyek tulajdonképpen a mieink is.

Némileg különböznek a főiskolások olykor csupán benyomásokat tükröző válaszaitól a budapesti egyetemistáké. Egyrészt nem elsőévesek, másrészt pedig többen már tanultak dialektológiát és/vagy szociolingvisztikát, ezért a felszínes megállapítások helyett-mellett tartalmasabb megjegyzéseket is tesznek: *szórákkoztatónak, érdekesnek, színesnek – érdekesnek, szépnek – szokatlannak – furcsa, de hozzászoktam – izgalmasnak, érdekesnek, de néha zavarónak a nagy különbségek miatt (a másik kérdésre nem-mel válaszolt) – sokkal változatosabb, mint a köznyelv – a tót nyelvjárást idegennek éreztem – szívesen tanultam a kifejezéseket – semleges vagyok – ízesnek, bensőségesnek (sic!) – számomra kedves bölcsészhallgatóként – kifejezőnek, világos és színes szófordulatok, jellegzetes intonáció jellemzi.*

3. Hallott-e rádióban, televízióban nyelvjárást használó hivatásos beszélőt (riportert, műsorvezetőt, színészt)?

	Igen	Nem
Főiskola m.	10	1
Főiskola	22	8
Egyetem	30	8

a) Ha igen, hogyan értékeli, ha hivatásos beszélő nyelvjárást használ?

	Elfogadja	Elutasítja	Nem válaszolt
Főiskola m.	8	2	1
Főiskola	6	0	24
Egyetem	6	6	26

A felmérésben részt vevők nagy többsége már hallott nyelvjárást használó hivatásos beszélőt a rádióban és a televízióban. Az igen válaszok magas arányán csodálkozhatunk, ugyanis az utóbbi évtizedekben nem jellemző a médiumokban ez a sajátosság. (Korábban viszont jeles szakemberek, rádiós személyiségek váltak népszerűvé tájnyelvi kiejtésüket megőrizve. Mindenekelőtt Lőrincze Lajost említhetjük, aki 1952-től közel négy évtizeden át volt hallható az Édes anyanyelvünk című heti műsorában. Erőtelesebb tájnyelviség jellemezte Buga doktort, enyhébb a jogi kérdésekben szakértőként közreműködő Erős Pál kiejtését.). Manapság a rádióban és a televízióban egyaránt szereplő meteorológus enyhe palócos kiejtése már feltűnő jelenség az átlagember számára is – ahogy erre több válaszadó is utalt.

Az igen válaszok ellenére csak kevesen vállalkoztak arra, hogy minősítsék a

médiaszereplők nyelvjárásiasságát. A magyar szakos főiskolások döntő többsége toleráns véleményt adott, ezen belül a nem magyar szakosok egyike sem kifogásolta, de a budapesti egyetemisták közül többen negatívan nyilatkoztak.

Az egyetemisták véleményéből: *érdekesnek – sajnálatosnak – nem odaillőnek – szokatlannak – nem tetszett – jónak – emberközelinek – teljesen pozitívnak.* Egy bővebb válasz: *Első hallásra érdekes, de hamarabb felfigyelek, és tovább is elhallgatom, mint a köznyelvi beszélőt.*

A főiskolások értékeléséből: *Negatívnak, nem tartom előnyösnek, nem volt túl szép. – Elsőre még furcsa, de meg lehet szokni, és a beszélő is kezd egyre magyarosabban beszélni. – Eleinte nevetségesnek találtam, műveletlennek éreztem. – Szerintem még érdekesebbé teszi a műsört. – Egy-két esetben nagyon is jól hangzik. – Szépnek tartom, ez is mutatja a magyar nyelv változatosságát, amire mindenkinek büszkének kéne lenni.*

4. Egyenértékűnek tartja-e a nyelvjárást a köznyelvvel?

	Igen	Megszorításokkal igen	Nem	Nem válaszolt
Főiskola m.	5	3	3	0
Főiskola	20	0	7	3
Egyetem	32	2	4	0

A résztvevők döntő többsége egyenértékűnek tartja a nyelvjárást a köznyelvvel, a véleményalkotásban nincs lényegi különbség a magyar és a nem magyar szakosok között.

Néhány idézet:

Fontos a nyelvjárássok ápolása, hisz ez gazdagítja a szókincset, de a köznyelvnek és a nyelvjárásnak is megvannak a sajátos szabályai, milyen körben használhatjuk.

Nem teljesen, a köznyelv mindenki számára érthető, míg a nyelvjárás nehezebb, ezért nyelvi akadályok is létrejöhetnek. De ettől még nem zavaró, és ugyanolyan fontos és értékes.

Nem feltétlenül, mert sok régies, olyan szót használ a köznapi életben, ami már kikopott, nem divatos.

Elméleti szempontból egyenlőnek tartom, gyakorlatilag ha nyelvjárást hallok, számomra mindig archaikus, furcsa. (Ez utóbbi egyetemista válasza, az előzőek főiskolásoktól származó idézetek.)

5. Milyenek tartja a közvélekedést a nyelvjárási beszéddel kapcsolatban?

A főiskolások válaszai meglehetősen negatív képet tükröznek: *az emberek*

viccesnek tartják – a műveletlenség jelének tartják – sokan kitiltanák a médiából – a legtöbb ember nem tudja értékelni, kigúnyolja – a társadalom kitesztja a nyelvjárást használókat – az emberek többsége nem foglalkozik vele – nem tartják fontosnak, hogy fennmaradjon – rácsodálkoznak, megmosolyogják az emberek – parasztosnak titulálják – a társadalom most már elég jó kezeli

Az iskolázatlanságot, műveletlenséget szimbolizálja, szívesebben hiszünk olyannak, aki az elfogadott köznyelvet alkalmazza.

Hasonlóan negatív kicsengésűek az egyetemisták válaszai is: *teljesen változó a megítélés – két erős pártra szakad a vélekedés – erős negativitás jellemzi – ritka a pozitív vélemény – mindenképpen negatív, általában a parasztokra jellemző – stigmatizálják (5 válaszban szerepel) – diszkriminálják – a képzetlenséggel azonosítják – alacsonyabb rendűnek tartják – az iskolában igyekeznek leszoktatni róla.*

Két hosszabb válasz: *Néhol barátságosnak, néhol kirekesztőnek, gúnyosnak. Ennek oka lehet például a távolság, a média hatása, a tudatlanság.*

Egy rövid kutatás keretében meggyőződhettem, hogy a középszintűvel a kisvárosi emberek túlnyomó többsége igen erősen lenézi.

Kontrolladat. A Magyar Nyelvőr-beli felmérés konkrétan fogalmazza meg a kérdést: „Élnek ma is tévképzetek a nyelvjárásokról a magyar társadalomban?” A válaszadók 81%-a szerint igen (műveletlen, hibás, durva, elavult beszédmód), 17%-a nem hallott ilyenekről, 2%-a szerint nem élnek tévképzetek (Kiss 2009. 5).

6. Fölfigyelt-e arra, hogy a kabarékban, stand-up-okban sajátos szerepe van a nyelvjárási beszédnek?

	Igen	Nem
Főiskola m.	7	4
Főiskola	20	10
Egyetem	32	6

a) Milyenek látja a nyelvjárási beszéd alkalmazását a kabarékban, stand-up-okban?

Magam ezt igen lényeges területnek vélem, és hipotézisem próbája gyanánt tettem föl ezt a két kérdést. Feltételezésem annyiban bebizonyosodott, hogy a fiatalok többsége számára is nyilvánvaló, hogy ebben a műfajban sajátos szerep jut a nyelvjárási beszédnek, hiszen összességében több mint kétharmaduk nyilatkozott így (l. a táblázat adatait). A kifejtő kérdésre adott válaszaik előtt következék korábban megfogalmazott véleményem, amelyből kiderül, hogy meglátásom szerint ebben a műfajban igen gyakran negatív képet festenek a nyelvjárási beszélőről. A közszolgálati rádió 2010 szilveszteri kabaréjának több magánszámában és jelenetében meglepően sokszor kerültek elő a nyelvhasználat kérdései:

húsz műsorszám közül kilenc hozható összefüggésbe valamilyen nyelvi, nyelvjárási jelenséggel. Akkor a következőképpen értékeltem az elhangzottakat: „Már csak gyakorisága miatt is érdemes figyelni erre az értékítéletet tükröző eljárásra, amely a városi ember szemszögéből téves beállításban látja és láttatja a nyelvjárásiasságot. Az utóbbi néhány évtizedben vált meghatározóvá ez a szemlélet, míg az 1980-as évek előtti kabarék számai főként a helyzetkomikumra építettek, és mentesek voltak a bántó, nyelvileg megalázó kitételektől. Pedig akkor még nem létezett a politikailag korrekt nyelvhasználat fogalma, amely a mások érzékenységét nem sértő nyelvi megoldásokat követeli meg. Szembetűnő jelenség, hogy a szokásostól eltérő beszédsajátosságok és a köznyelvtől különböző ejtésmód a hanggal történő ábrázolás, személyiségrajz legalapvetőbb eszköze. Több formájával talákoztunk [...] Előszóval alkalmazzák a tájnyelvi ejtésmódot. Ez önmagában nem lenne baj, ám szinte kivétel nélkül a megbélyegzés eszközeként a nevetséges, buta, műveletlen ember jellemzését szolgálja. Néhány évtizeddel ezelőtt sokkal toleránsabb volt a közvélemény a nyelvjárásban beszélőkkel szemben, és a nyilvánosság előtt sem kellett szégyellniük beszédmódjukat.” (Zimányi 2011)

Ezzel szemben a felmérésben részt vevők többsége nem érezte bántónak a nyelvjárásiasságot. A magyar szakos főiskolások véleményéből: *nagyban hozzájárul a komikumhoz – beszédhibaként parodizálják – humoros, nem bántó jellegű – még viccesebbé teszi a tréfát.*

A nem magyar szakos főiskolások válaszaiból: *semmi baj, ha parodizálják – a vicces, nevetséges helyzetek kiemelésére – életszerűbbé teszi az előadást – vicces elemként használják, része az előadásmódnak – sokan viccesnek tartják, de általában a butaság szimbólumának szánják – vicces hatást tesz – aranyosnak, viccesnek találom, megvan a maga hangulata – nem degradáló, hanem humorforrás, ha vidéki környezetet akar bemutatni – pozitív irányból közelítik meg – azt akarja elérni, hogy kinevessék őket – a parodizálás célját szolgálja, humoros – olykor vicces, olykor sértő – vidéki hangulat megteremtésére – színesnek, szórakoztatónak találom.*

A budapesti egyetemisták meglátása viszont némileg különbözik az eddigiektől, többen kritikát fogalmaznak meg: *bizonyos mértékig vicces, eltúlozva azonban idegesítő – a fizikai munkát végző embereket személyesítik meg – jól mulat, aki felismeri a sajátját, önirónia – viccforrásként – felháborítónak, hogy mindig pejoratívan jelennek meg a nyelvjárások – erőltetettnek: nem hinném, hogy egy nyelvjárást beszélő tényleg így beszél – mulattatóan hat, mint az idegen akcentus – többségben vannak az ízléses viccek, nem hinném, hogy sértő – szórakoztató, nincs más szerepe – a humor része, hogy kiparodizálják a nyelvjárásban beszélő embereket is, nem sértő, hanem vicces – viccessé teszi az előadást, de néha sztereotípiákat alkalmaz – tovább erősíti a stigmatizálást – nem kigúnyolják a nyelvjárást (sic!) – nem a beszélőket figurázza ki, hanem megteremti a humoros közegget – jó forrása a humornak – bizonyos előadók beszédében pont a nyelvjárás az*

érdekes – általában negatív sztereotípiák kapcsolódnak hozzá.

Sokan tehát a humor és a vicc kategóriájába sorolják a kabarékban megjelenő nyelvjárásiasságot, ez pedig az ítéletalkotás árnyalt voltáról, mélységéről – pontosabban azok hiányáról – árulkodik. (A stigmatizáltságról vö. Kiss szerk. 2001. 47.)

7. Jelentenek-e a nyelvjárások nyelvi-kommunikációs akadályt a magyar anyanyelvűek kapcsolatában?

	Igen	Nem
Főiskola m.	6	5
Főiskola	22	8
Egyetem	16	21

Figyelemre méltó, hogy a magyar szakos főiskolások több mint fele, a nem magyar szakos főiskolások közel háromnegyede igenlő választ adott, míg az egyetemistáknak csupán 40%-a vélekedett így. Az utóbbiban közrejátszhatott a kellő tájékozottságuk, mivel többségük már tanult dialektológiát és/vagy szocio-lingvisztikát.

a) Ha igen, akkor milyen akadályt jelentenek?

Néhány válasz: *A szókincs és a kiejtés különbsége miatt nehéz a kölcsönös megértés. egy személy beilleszkedését gátolják a csoportba. Ha gyors a beszédtempó – szélsőséges esetben fordulhatnak elő megértési nehézségek. – Rosszalló véleményt formálunk az illetőről, esetleg kikerüljük a társaságban. – A nyelvjárásban beszélők elhelyezkedése kommunikációs munkakörökben szinte lehetetlen.*

Kontrolladat: az e kérdésre válaszolók több mint fele szerint jelenthetnek, 31%-uk szerint nem jelentenek, 15%-uk szerint jelentenek. A felmérésben részt vevők harmada nem válaszolt (Kiss 2009. 7).

8. Milyen nyelvjárási jelenségeket ismer?

Ennek a kérdés nem bizonyult egyértelműnek: kétféleképpen értelmezték. A válaszadók többsége pusztán a közismert nyelvjárástípusokat közül sorolt fel néhányat, kisebb részük nevezett meg konkrét nyelvjárási jelenségeket. Az utóbbi az egyetemistákra jellemző, akik már tanultak dialektológiát.

A magyar szakos főiskolások közül heten a palóc, négyen a *szegedi*, ketten a *székely* és a *csángó* nyelvjárást nevezték meg, egy-egy fő a *jász* és a *szláv* dialektusra utalt.

A nem magyar szakos főiskolások válaszaiból: *palóc* (8), *szegedi* (5) *szögedi* (1), *székely* (5), *matyó* (1), *cigány* (1), *falusi* (1) dialektus. Ezekon kívül a követ-

kező fogalmakat nevezték meg: *kevertnyelvűség – ragozási különbségek – hangi (sic!) elváltozások – sok ly betűt használnak (sic!) – zscakó, zacskó helyett.*

Az egyetemi hallgatók válaszaiból: *palóc (5), székeley (5), csángó (4), erdélyi (3), borsodi (1) dialektus. Nyelvjárási sajátosságok: érdekes, elavult szóhasználat – kiejtés (4) – zárt nyílt hangok (sic!) – i-zés (4) – ö-zés (5) – sz-ezés – zárt ë – nákolás (3) – szóhasználat (2) – megnyomják a t betűt – erős t – hűtő ejtés-mód hűtő helyett – hangok egyéni használata – diftongusok – ö, á nyomatékossabb (√) – ö, á túlsúlya (√) – egyes magánhangzók többszöri alkalmazása (√).*

(√) = nem tanult dialektológiát

9. Véleménye szerint Magyarország lakosságának hány százaléka beszél nyelvjárásban?

	%
Főiskola m.	30
Főiskola	30
Egyetem	48

A jelzett átlagokon belül a szélső értékek: magyar szakos főiskolások 7%, 10%, 70%, nem magyar szakos főiskolások 10% (3), 75%, egyetemi hallgatók 5%, 80% (2), 100%.

Kontrolladat: a Magyar Nyelvőr adatai szerint az 50% fölötti becslések vannak többségben, igaz, a felmérésben részt vevők fele erre a kérdésre nem válaszolt. A szélső értékek a jelen vizsgálattal azonos módon szóródnak (Kiss 2009. 3).

10. Van-e jövőjük a nyelvjárásoknak?

	Van	Nincs	Bizonytalan	Nem válaszolt
Főiskola m.	6	5		
Főiskola	15	11	4	
Egyetem	14	8	13	3
– tanult	5	4	11	1
– nem tanult	9	4	2	2

A főiskolások mintegy fele optimista, másik fele viszont határozottan borúlátó. Bizonytalan választ csak néhányan adtak.

Az egyetemisták eredményeit tovább árnyalhatjuk, ha elkülönítjük a dialektológiát már tanult és a tárgyat még nem tanult hallgatók válaszait. Akik még nem tanultak dialektológiát, bátrabban mertek pozitív választ adni, amíg a tárgyat már elvégzett hallgatók jellemzően bizonytalanok, azaz többféle szempontot egymás mellé állítva, nem vállalkoznak egyértelmű jóslásra.

Az egyetemi hallgatók válaszaiból:

Kell lenniük, elvégre a nyelvjárásokban él tovább a magyar kultúra egy része.

Nincs, mert a nyelvjárási beszélők kihalnak, a fiatalok átveszik a köznyelvet, és nem fogják továbbadni leszármazottaiknak a nyelvjárást.

Ez kizárólag a politika jövőjétől és a nyelvművelés téziszfelállításától függ.

A főiskolások többsége csak rövid választ (igen, nem) adott, véleményt, indoklást csak néhányan írtak, közülük egy idézet: *Ha a média továbbra is befolyásolja a fiatalokat, akkor nincs.*

Az egyetemi hallgatótól származó iménti első idézetünk erősen emlékeztet a Magyar dialektológia című tankönyvben a nyelvjárások elsődleges szerepkörét bemutató fejezet 3. pontjához: „A nyelvjárások a helyi kultúrát hordozzák, illetőleg a helyi kultúra újratereztésének eszközei” (Kiss szerk. 2001. 51–52). A hallgatók válaszaival mellé téve ugyaninnen érdemes kiemelni a nyelvjárások jövőjéről valló fontos megállapítást: „Magyarországon a fő kérdés az, hogyan alakul a nyelvjárási beszélőknek a köznyelvhez és saját nyelvjárásukhoz való viszonya. A nyelvjárások jövőjét ugyanis nagyrészt a nyelvjárási beszélők attitűdje fogja meghatározni.” (Uo. 67)

Kontrolladat: a korábbi vizsgálat adatai szerint a válaszadók 16–33% nyilatkozott derűlátóan (Kiss 2009. 7).

11. Általános és középiskolai tanulmányai során foglalkoztak-e a nyelvjárásokkal?

	Igen	Nem
Főiskola m.	10	1
Főiskola	19	11
Egyetem	16	22

A három csoport válasza lényegesen elütnek egymástól: a magyar szakos főiskolások szinte egyöntetűen igennel feleltek, a nem magyar szakos főiskolások kétharmada is pozitív választ adott. Ezzel szemben az egyetemistáknak csupán 40%-a emlékezett úgy, hogy korábban is már tanult valamit erről a témáról.

Vajon mivel magyarázható ezt a markáns különbség? Talán azzal, hogy a vidéki főiskolások nagyobb arányban éltek nyelvjárási környezetben, korábban is már találkozhattak és – a 2. kérdésre adott válaszuk tanúsága szerint – találkoztak is nyelvjárási beszélővel. Ez a budapesti egyetemisták esetében kevésbé gyakori jelenség volt. Ennek következtében az utóbbiak kevésbé figyeltek fel a tájnyelviségre, illetőleg a fővárosi vagy nagyvárosi iskolában valóban nem tértek ki erre a témára, amíg ez vidéken sokkal kézenfekvőbb lehetett. Mindenesetre a 2. és a 11. kérdésekre adott válaszok ebből a szempontból koherens módon összefüggnek.

III. Összegezés

A gondolatébresztő válaszok értékelésekor érdemes figyelembe venni azt, hogy a mai felnőtt társadalom legfiatalabb tagjairól van szó, az 1990-es évek közepén született, ma 20 év körüli korosztályról. Beállítottságuk, viszonyulások meghatározó lesz életük következő szakaszában, ezért nem mindegy, hogy milyen tájékozottsággal bocsátja ki a jövő magyartanárait a felsőoktatás. A szociolingvisztikai alapok érvényesítésével a kívánt irányban befolyásolhatjuk nyelvszemléletüket. Az új, osztatlan tanárképzésben önálló diszciplínaként csupán egyetlen tárgy képviseli ezt a területet: mind a négy + egy éves, mind az öt + egy éves képzési formában az úgynevezett „közös képzési szakasz”-ban, azaz az első három évben, a Nyelv és társadalom ismeretkörén belül mindössze egyetlen szó utal a dialektológiára. Ez azonban nem zárja ki, hogy más kurzusokon belül ne érintsük a nyelvjárásokat (KKK 18, 22).

Irodalom

- Bíró Ferenc 2002. *Nyelvi-tipológiai vizsgálatok Körösladány helynévrendszerében*. Az Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai I. EKF BTK, Eger.
- Bokor József 2004. A nyelvi attitűdök néhány összefüggése a Muravidéken. In: *Emberközpontság a magyar nyelv oktatásában és kutatásában*. A Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai VI. Szerk. Szabó Géza, Molnár Zoltán, Guttmann Miklós. Szombathely. 24–28.
- Fekete Péter 1990. „...A nyelv annál tökéletesebb s elkészültebb, minél több mértékével bír a sokszínűségnek”. In: *Az anyanyelv értékrendje és az iskola*. Szerk. Fekete Péter és V. Raisz Rózsa. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 189. sz. Budapest. 38–41.
- Guttmann Miklós 2005. *Anyanyelv, dialektus, kétnyelvűség, oktatás*. Bibliotheca Slavica Savariensis IX. Szombathely.
- Imre Samu 1991. A Csűry-iskola. In: *Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből*. Szerk. Kiss Jenő, Szűcs László. Akadémiai Kiadó, Budapest, 298–306.
- Kálmán Béla 1982. A nyelvjárástudomány eredményeinek felhasználása az iskolában. *Magyar Nyelvőr* 191–199.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 2009. A nyelvjárások és a dialektológiaoktatás Kárpát-medencei magyar szakos hallgatók szemével. *Magyar Nyelvőr* 1–14.
- Kontra Miklós 1997. Hol beszélnek legszebben és legcsúnyábban magyarul? *Magyar Nyelv* 224–232.
- Molnár Zoltán Miklós 2002. Mai dialektológiai vonatkozású vizsgálati lehetőség

- gekről. In: *IV. dialektológiai szimpozion*. Szerk. Szabó Géza, Molnár Zoltán, Guttmann Miklós. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai V. Szombathely. 193–199.
- Sebestyén Árpád 1982. Oktassunk-e nyelvjárást az egyetemen? In: *Dialektológiai szimpozion*. VEAB Értesítő. Szerk. Szabó Géza, Molnár Zoltán. MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága, Veszprém.
- Szabó József 1996. A nyelvjárások helye és szerepe az iskolai oktatásban. In: *Iskolakultúra*. 1. sz. 67–74.
- Szabó T. Attila 1953. A kolozsvári magyar egyetem munkaközösségének nyelv- földrajzi kutatásai a moldvai csángók körében. *Magyar Nyelv* 508–514.
- Zimányi Árpád 2011. Nyelvi beállítottság és értékítélet a kabaréban. In: *Édes Anyanyelvünk* 2. 3.
- Zimányi Árpád 2013. Nyelvészeti tantárgyaink rendszere az alap- és mesterképzésben. In: *Az Eszterházy Károly Főiskola Tudományos Közleményei XL. Tanulmányok a magyar nyelvről*. Szerk. Eöry Vilma. Líceum Kiadó, Eger, 111–126.

Forrás

KKK = Az osztatlan tanári szakképzettségek képzési és kimeneti követelményei.
www.nefmi.gov.hu